

Innst. S. nr. 215

(2001-2002)

Innstilling fra utenrikskomiteen om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2001, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

St.meld. nr. 29 (2001-2002)

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

Meldingen gir en oversikt over norsk eksport av forsvarsmateriell for året 2001. Oversikten er basert på oppgaver fra norske eksportører med utgangspunkt i innvilgede utførselslisenser og tillatelser. Omfanget av eksport, utførte tjenester og reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere på forsvarsmateriellområdet er reflektert i tabellene i meldingens kapittel 7.

Utenriksdepartementets liste I beskriver hvilket forsvarsmateriell og tilhørende teknologi som er underlagt eksportkontroll. Listen omfatter både A-materiell, som er våpensystemer og ammunisjon, og B-materiell, som er annet utstyr utviklet eller modifisert for militære formål. Liste II omfatter sivile produkter som i tillegg kan ha viktig militær anvendelse, såkalte flerbruksvarer, og som også er underlagt eksportkontroll. Det er bare materiell på liste I som er omfattet av tabellene i meldingen.

Opgavene over eksporten av forsvarsmateriell fra Norge er fremstilt i syv tabeller som viser eksporten fordelt på varegruppene i liste I, mottakerland og regioner, samt tjenesteytinger og reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere. For sammenlikningens skyld er det videre tatt inn en oversikt over eksporten av kategori A- og B-materiell, samt tjenester og reparasjoner for perioden 1996-2000.

I 2001 var den samlede verdien av eksporten av forsvarsmateriell, tilknyttede tjenester og utførte reparasjoner 1 680 614 000 kroner. Av dette utgjorde tjenester 68 762 000 kroner.

Norge har i internasjonal sammenheng en relativt beskjeden eksport av forsvarsmateriell. Omfanget av den årlige eksporten av forsvarsmateriell varierte lite i perioden 1996-2000, og lå på omkring 1,1 mrd. kroner pr. år. I 1999 økte den til 1,3 mrd. kroner, noe som i hovedsak kunne forklares med økt eksport til Sverige og visse større enkeltleveranser. I 2001 økte verdien av

eksporten til ca. 1,7 mrd. kroner, som særlig skyldes store enkeltleveranser til i hovedsak Hellas, Tyrkia, Tyskland og USA.

Norsk forsvarsindustri produserer og eksporterer i liten grad komplette våpensystemer. Komponenter, deler, elektronisk utstyr og sprengstoff utgjorde den overveiende del av eksporten.

De største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge er NATO-landene, de nordiske land og andre europeiske land. De største mottakere av kategori A-materiell (våpen og ammunisjon) var i hovedsak Hellas, Tyrkia, USA, Sveits og Tyskland. De største mottakerne av kategori B-materiell (annet militært materiell, f.eks. kommunikasjonssystemer) fra Norge i 2001 var Danmark, Sverige, Sveits og USA. I tillegg har bl.a. Australia, Egypt, Estland, Chile, De forente arabiske emirater, Hong Kong, Japan, Kroatia, Latvia, New Zealand, Oman, Polen, Romania, Saudi-Arabia, Singapore, Slovakia, Sør-Korea og Thailand mottatt norsk forsvarsmateriell.

Meldingen redegjør i kapittel 3 og 4 for lovgrunnlaget, varelistene og retningslinjene for Utenriksdepartementets behandling av eksportsøknader for forsvarsmateriell. Utgangspunktet for gjeldende regelverk og praksis er en regjeringserklæring og et stortingsvedtak av 11. mars 1959. Erklæringen slo fast at "hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig".

Meldingen berører i kapittel 5 problemstillinger i tilknytning til omstrukturering og internasjonalisering av forsvarsindustrien og det medfølgende behov for styrket samarbeid på myndighetssiden. Et eksempel på dette er industrisamarbeidsavtalen på forsvarsmateriellområdet som ble undertegnet av den norske, svenske og finske forsvarsminister i Åbo, Finland, 8.-

9. juni 2001. Danmark har senere sluttet seg til denne rammeavtalen. Etableringen av det norsk-finsk-svenske ammunisjonsproduksjonsselskapet NAMMO, hvor formålet med samarbeidet er å legge forholdene til rette for en virksomhet som også i fremtiden vil være konkurransedyktig internasjonalt, bygger på denne industriavtalen. Det tas sikte på å utarbeide avtaler med utgangspunkt i den nordiske industrisamarbeidsavtalen også for andre samarbeidsprosjekter i tiden fremover.

Meldingen beskriver i kapittel 6 det omfattende internasjonale samarbeidet om eksportkontroll og ikke-spredning. Norge er medlem i alle de fem multilaterale eksportkontrollregimene, og implementerer i tillegg alle relevante vedtak fattet i FN og OSSE. Når det gjelder FN-vedtak, etterlever Norge alle vedtak om våpenembargo uavhengig av om de har bindende eller ikke-bindende karakter. I praksis har Norge også sluttet seg til og etterlever alle EU-vedtak om våpenembargoer. Dette er en politikk som Regjeringen tar sikte på å videreføre.

Som et direkte resultat av terroranslagene 11. september er det iverksatt arbeid i de multilaterale eksportkontrollregimene for å styrke kampen mot internasjonal terrorisme. Utenriksdepartementet har igangsatt en gjennomgang av det norske eksportkontrollregelverket med sikte på å foreta nødvendig oppdatering for å møte den nye politiske situasjonen. Dette beskrives nærmere i kapittel 2 og 3 i meldingen.

I tillegg til aktivitetene i de multilaterale regimene, har Norge et nært samarbeid med de øvrige nordiske og andre nærstående land om eksportkontrollspørsmål. Det avholdes halvårlige konsultasjoner med de nordiske land og et nordisk-baltisk møte en gang i året. Norge er ett av 17 land utenfor EU som har sluttet seg til prinsippene i EUs atferdskodeks for våpeneksport, og implementerer disse i den nasjonale eksportkontrollen.

Fra norsk side arbeides det aktivt for å fremme større åpenhet og innsyn i internasjonal våpenhandel. Meldingen omtaler også Norges initiativ for å etablere mekanismer med sikte på å styrke kontrollen med formidling av våpen og militært materiell (våpenmekling). Det gis videre en orientering om Norges internasjonale engasjement for å hindre spredning av håndvåpen, herunder resultatene av FN-konferansen om håndvåpen i juli 2001.

Som vedlegg til meldingen følger Utenriksdepartementets forskrifter og retningslinjer knyttet til eksportkontroll av forsvarsmateriell samt en oversikt over medlemskap i de multilaterale eksportkontrollregimene.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Haakon Blankenborg, lederen

Thorbjørn Jagland, Jens Stoltenberg og Gunhild Øyangen, fra Høyre, Julie Christiansen, Inge Lønning, Oddvard Nilsen og Finn Martin Vallersnes, fra Fremskrittspartiet, Harald Espelund og Christopher Stensaker, fra Sosialistisk Venstreparti, Kristin Halvorsen og Bjørn Jacobsen, fra Kristelig Folkeparti, Jon Lilletun og Lars Rise, og fra Senterpartiet, Åslaug Haga, viser til meldingen som gir en oversikt over norsk eksport av forsvarsmateriell for året 2001, med lister og tabeller, og berører eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid.

Komiteen viser til at på grunn av den ustabile situasjonen mange steder i verden, er det viktig å opprettholde en streng kontroll med våpeneksport og teknologi som kan benyttes til fremstilling av våpen, og hvilke land disse eksporteres til.

Komiteen viser også til at mange av de væpnede konflikter i verden blir mer blodige og langvarige gjennom tilførsel av smuglede våpen. Komiteen mener derfor at det er viktig å utvikle tiltak mot ulovlig våpenhandel, blant annet ved bedre grensekontroll mot land der konflikter pågår.

Komiteen viser til at Norges eksportkontroll bygger i stor grad på det internasjonale samarbeidet på dette området og de forpliktelser som deltakerlandene har påtatt seg gjennom dette. Komiteen viser også til at de fleste industriland, og dermed de største leverandører av sensitive varer og teknologi, deltar i samarbeidet.

Komiteen mener at multilateral eksportkontroll i de siste årene har blitt et viktig virkemiddel i arbeidet for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og oppbygging av konvensjonell militær kapasitet som kan true stabiliteten og sikkerheten i et område.

Komiteen mener at i kampen mot terrorisme er det viktig å hindre at våpen og teknologi havner i hendene på grupper eller personer som har sivile liv som mål for å fremme sin sak. Komiteen mener derfor at det fremdeles må føres en restriktiv politikk angående salg av våpen og teknologi, og at vi er tilsluttet internasjonale kontrollorganer.

Komiteen mener det er viktig at det utveksles relevant informasjon med utvikling av kontrollister med varer og teknologi som er relevant i terrorsammenheng.

Komiteen viser til, og er glad for, at det er igangsatt et intensivt arbeid med sikte på å styrke samarbeidet for å hindre terrorister å få tilgang til utgangsstoffer for kjemiske våpen, biologiske agens eller produktions- og spredningsutstyr.

Komiteen har merket seg at Utenriksdepartementet har igangsatt en gjennomgang av det norske eksportkontrollregelverket med sikte på å foreta en nødvendig oppdatering for å møte den nye politiske situasjonen, og en saksbehandling som skal sikre at det foreligger tilfredsstillende dokumentasjon før utførelsestillatelse kan innvilges. Komiteen mener dette

også må gjelde varer i forbindelse med vedlikehold, reparasjoner og reservedeler, og det krever et nært samarbeid mellom Utenriksdepartementet og eksportørene.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti har merket seg den generelle økningen i våpeneksporten blant andre til Tyrkia, og vil be Regjeringen følge opp og kontrollere etterlevelsen av de klare forpliktelser fra den tyrkiske regjeringens side om videre tiltak for å bedre menneskerettighetssituasjonen i landet.

Disse medlemmer mener at menneskerettighetssituasjonen i Tyrkia tilsier at Norge ikke burde eksportere forsvarsmateriell til landet.

3. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og råår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

St.meld. nr. 29 (2001-2002) - om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2001, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid - vedlegges protokollen.

Oslo, i utenrikskomiteen, den 5. juni 2002

Thorbjørn Jagland
leder

Christopher Stensaker
ordfører

Åslaug Haga
sekretær